

Vojska teritoriální obrany - budoucnost polské armády

Jedním z nejdiskutovanějších témat na stránkách světového vojenského odborného tisku je otázka tzv. teritoriální (územní) obrany. Také Vojenské rozhledy přinesly k této problematice řadu článků (např. 2/94, 3/94, 5/94, 6/94). Dnes uveřejňujeme v překladu pojednání dvou polských autorů mjr. ing. Krzysztofa Gąsioreka a plk. dr. Ryszarda Jakubczaka, které bylo uveřejněno na pokračování ve třech číslech časopisu Polska zbrojna v únoru 1995 pod názvem „Wojska Obrony Terytorialnej - to przyszłość polskiej armii“. Článek byl zkrácen a redakčně upraven.

* * *

Stále častěji v poslední době slyšíme, že pouze malá profesionální armáda začleněná do vojenského svazku může zajistit Polsku suverenitu. Zapomíná se ovšem, anebo se snad ani neví, že existují ještě další, praxí potvrzené možnosti vytvoření věrohodné obranné síly, vyplývající z předností státu, připravujícího se k obraně. Jen tak si můžeme vytvořit správný názor na prospěšnost vojsk teritoriální obrany pro Polsko a prověřit některé údaje o ozbrojených formacích tohoto typu, které dnes existují v demokratických zemích, s nimiž chceme být ve svazku. V některých z nich, například v USA, Velké Británii a dalších zemích s tržním hospodářstvím, kde se důkladně počítá „každý groš“, který je vydán na obranu (Švédsko, Švýcarsko a SRN), totiž pozorujeme změny nazírání na otázku vojsk teritoriální obrany, o kterých se začíná hovořit jako o vojskách budoucnosti.

Stejně důležitá role je přisuzována vojskům teritoriální obrany i v zemích, které nejsou členy žádného vojenského bloku a kde tato vojska tvoří jádro ozbrojených sil, protože *redukce ozbrojených sil se v podstatě týká především operačních vojsk*, které jako jediné, z mnoha dalších možných prostředků využitelných při vytváření obranného systému státu, mají nejen útočný, ale přímo agresivní charakter.

Prostředky obranného systému státu

Obecně mezi prostředky obranného systému řadíme: operační vojska; vojska teritoriální obrany; odpovědnou přípravu teritoria k obraně; přípravu vůle národa k obraně státu a podíl na jeho obraně i v nevojenských obranných článcích řetězu; provádění nepravidelných činností v masovém měřítku; pomoc jiných zemí (systém kolektivní bezpečnosti).

Obranný systém státu nelze jednostranně chápat pouze z hlediska redukovaných vojsk a bagatelizovat význam ostatních složek, stejně jako dalších prostředků, které nejde ničím nahradit. Tyto složky obranného systému vlastně nejsou něčím novým, když o nich věděli již staří Číňané (a zvláště jeden z nich, Mao Ce-tung, je celkem nedávno vcelku úspěšně využil, když vybudoval jednu z největších partyzánských armád a s její pomocí pak osvobodil Čínu z cizí nadvlády). Komplexně a vědecky tyto prostředky popsal Carl von Clau-

sewitz, a proto také jejich znalost mezi vojenskými strategy a skutečnými odborníky (a to nejen v Evropě) existuje již od poloviny minulého století. Také současní vojenští vědci vynakládají velké úsilí, aby polský obranný systém obsahoval mnoho z „obránných moudrostí“ získávaných po mnoho desetiletí.

Operační vojska

Využití výlučně operačních vojsk v obranných činnostech není optimálním východiskem. A to nejen z hlediska nezbytných vysokých „mírových“ výdajů na jejich udržování, školení, výzbroj, ale také z hlediska souladu teorie s praxí a ekonomickými základy vedení obranného boje při co nejnižších možných výdajích. Spoléhání na to, že naše problémy bezpečnosti lze vyřešit jedině vstupem do NATO, je stejně naivní jako teze, že tak lze učinit pouze s použitím operačních vojsk.

Připomeňme si v této souvislosti vyjádření německého ministra obrany, který dal na podzim loňského roku jednoznačně najevo, že **od NATO můžeme očekávat tolik, kolik tam vneseme**. Nemůžeme tedy očekávat vyšší stupeň bezpečnosti než ten, na jaký jsme schopni ho sami povznést.

Je to velmi upřímné zhodnocení situace, ze kterého vyplývá, že jsme povinni (v podstatě musíme) vybudovat národní obranný systém především s využitím vlastních nákladů, což není v rozporu s možností stát se potom členem paktu NATO či zúčastnit se nějaké koaliční obrany, založené na dobře vypracovaných autonomních národních systémech, spočívajících ve vojskách teritoriální obrany.

Chceme-li být bráni vážně ve společenství demokratických zemí, pak musíme velmi pozorně analyzovat jeho vojenské struktury a z toho plynoucí bezpečnost, pokud chceme dosáhnout alespoň určité kompatibility. Bez větší námahy zjistíme, že se jedná o *komplexně používané systémy „odpovídajících prostředků“*. Je tam místo i pro vysoce mobilní a velmi účinné útočné, přímo úderné prostředky (srovnej operaci Pouštní bouře - 1991) připravené k obraně teritoria apod.

Vojska teritoriální obrany

Dosud by bylo velmi těžké najít mezinárodní ustanovení týkající se struktury, velikosti a charakteru jednotek teritoriální obrany, pokud jsou považovány za typicky obranné síly. Z tohoto důvodu lze usuzovat, že i vojska teritoriální obrany se brzy stanou rovněž předmětem vlastních „závodů ve zbrojení“ a prostorem k rozvoji donedávna netypických, jimi používaných metod boje - hlavně s obranným cílem, ale nejen to. Uvedenou část ozbrojených sil a její možnosti je nutno jednoduše z hospodárnit, a to je možné provést pouze moderním ekonomickým způsobem.

Značná část současných ozbrojených sil demokratických zemí má ve svých organizačních strukturách teritoriální vojsko, které na rozdíl od operačních vojsk realizuje zvláštní úkoly spojené nejen s obranou státního území. Základním posláním těchto vojsk je těsné sepětí jejich orgánů velení a jednotek s teritoriální strukturou státu. Vyplývá to z potřeby udržování obranné spolupráce s civilní administrativou a nezbytnosti ochrany celé země vojenskými prostředky v situaci, kdy existuje velký nedostatek počtů operačních vojsk na vlastním území.

Aby mohla operační vojska plnit úkoly, které před nimi stojí, je nezbytná jejich všestranná a kvalitní podpora, a to nejen logistická, nýbrž i bojová. Protože účinnost boje jakékoli vojenské formace záleží ve značné míře na logistické podpoře a početním stavu připravených záloh státu. Organizace podpory v případě operačních vojsk je zpravidla doménou teritoriálních vojenských struktur, na nichž leží tíha široké spolupráce s civilní teritoriální administrativní sférou.

Nutnost postavit se proti agresi potenciálního protivníka v podmínkách současného boje rovněž vyžaduje dobře vyzbrojené a připravené operační vojsko a zároveň obranné teritoriální síly (k zajištění zázemí), jejichž úlohou by byla obrana, ochrana a udržování komunikační sítě a infrastruktury, dopravy, materiálových skladů a skladů, ale také boj s výsady a speciálními skupinami protivníka. Obrana a zabezpečení vnitřního prostoru státu (týlu) jsou stejně důležité jako bojová činnost.

Pojetí teritoriálních vojsk v armádách NATO

V zemích NATO představují vojska teritoriální obrany zpravidla část národních ozbrojených sil, které nejsou podřízeny velení Aliance, ale v některých z nich jsou předurčeny k plnění úkolů zabezpečení činnosti vojsk Aliance, nejčastěji na hranicích států NATO. Byla přijata následující (podle všeho logická) zásada: **Operační vojska budou podřízena spojenému velení a naopak teritoriální výcvikové a logistické jednotky - národnímu velení.**

V rámci obrany národních území mohou teritoriální vojska: dohlížet a střežit „nitro“ země a uskutečňovat bojovou činnost proti námořním a vzdušným výsadbám, chránit důležité vojenské objekty, chránit a udržovat komunikační síť, zabezpečovat mobilizaci ozbrojených sil, především záložních formací, udržovat civilně-vojenskou spolupráci, pomáhat civilní obraně.

Jedná se o typické úkoly teritoriální obrany Velké Británie a Německa jako složky vojenské obrany. V těchto zemích jsou síly teritoriální obrany vymezeny jako *teritoriální armády*. Používá se ovšem i jiné vymezení těchto sil, například v Belgii a Holandsku to jsou *síly obrany země*, v Dánsku a Norsku *zemská garda* neboli *lokální obranné síly*, v USA a Řecku *národní garda*, ale například v Kanadě to je *milice*.

Bez ohledu na název vojsk teritoriální obrany se jeví jako nezanedbatelný prvek současné vojenské struktury, jehož spojení s mimovojenským systémem rozhodujícím způsobem ovlivňuje účinnost národní obrany. Specifika struktury a funkčnosti národních teritoriálních vojsk se odlišují v závislosti na individuálních geopolitických podmínkách jednotlivých zemí. Role teritoriální obrany vyplývá z cíle strategie obrany každé země a nachází svůj odraz také v obsahu pochopení popisu této obrany.

Vojska teritoriální obrany demokratických států

Typickým příkladem tohoto typu vojsk teritoriální obrany jsou německé „Territorialheer“, které slouží k obraně i ochraně národního území. Tvoří ji několik tisíc vojáků, ale po jejich mobilizačním rozvinutí představují asi půl milionu vojáků. Ve struktuře těchto vojsk jsou

hlavně bojové jednotky (předurčeny do druhého sledu operačních vojsk Bundeswehru) a dále jednotky druhů vojsk a služeb.

Početní stavy těchto jednotek jsou doplňovány zálohami, které mohou tyto jednotky doplnit poměrně velmi brzy, protože záložní vojáci jsou ubytováni do 25 km od své jednotky. Vzhledem k tomu jsou skupiny a družstva teritoriální obrany schopny dosáhnout bojovou pohotovost v rozmezí od 24 do 28 hodin po vyhlášení mobilizace.

Obranné teritoriální síly Dánska se dělí na jednotky lokální obrany a jednotky regionální obrany, z nichž posledně jmenované mají zhruba 80 000 osob. Systém přípravy nově začleněných záloh nepřekračuje v prvním roce 100 hodin, v následujících dvou letech po 50 hodinách a ve čtvrtém roce 24 hodin. Vojáci (podobně jako Švýcaři), vlastní uniformu, kterou mají doma, včetně osobní zbraně a munice. Proto jsou v některých situacích schopni dosáhnout plnou bojovou pohotovost i během dvou hodin a okamžitě přistoupit k plnění bojových úkolů.

Britská vojska teritoriální obrany jsou složena z jednotek teritoriální obrany a vojsk vnitřní obrany. Ty první mají zhruba 90 000 vojáků a plní roli mobilizační zálohy operačních vojsk. Mohou ji také tvořit jednotky různých druhů vojsk a služeb, mezi nimi průzkumné, pěchotní, vzdušné výsadkové apod.

Nizozemská vojska teritoriální obrany mají asi 10 000 osob (vojáků i civilistů) a v případě války se jejich počet pětinasobně zvýší. V jejich struktuře jsou oddíly a jednotky, a to jak podpůrné, tak bojové.

Ozbrojené síly Švýcarska - představují masovou teritoriální ozbrojenou formaci s prvky pravidelné armády. Švýcarská armáda se opírá o tradiční miliční systém a povinnou vojenskou službu. Po vyhlášení výjimečného stavu může dosáhnout počtu 600 000 vojáků. Není to pravidelná armáda. Stále jsou pouze proškolené štáby jednotek a vzdušných sil.

Ozbrojené síly Rakouska mohou být považovány za typická vojska teritoriální obrany. Jejich strategickou úlohou je obrana neutrality země. Koncepce obrany území státu je založena na rozhodujícím boji s jakýmkoli agresorem tak, aby agrese byla drahá a v důsledku toho nevýhodná pro protivníka. Rakouské ozbrojené síly jsou složeny ze stálých sil, asi 15 000 vojáků z povolání, a policistů. Jde o útvar teritoriální obrany, který musí dosáhnout plnou bojovou pohotovost v ohroženém prostoru.

Švédská armáda, podobně jako švýcarská a rakouská, je tvořena miličním způsobem a často se vymezuje jako „občanská armáda“. Základním úkolem mobilizovaných polních jednotek je obrana hranic v počátečním období agrese a obrana země v hloubce proti činnosti okupačních sil. Vzhledem k poměrně malým silám jsou polní jednotky složeny ze záloh, které jsou po 10měsíčním základním školení povolány na stmelovací cvičení. Kromě polních vojsk miličního typu, které po zmobilizování mají asi 300 000 vojáků, je vytvářeno mnoho jednotek lokální obrany zahrnující také zhruba 300 000 vojáků. K ozbrojeným silám navíc řadíme 100 000 dobrovolníků - vojáků Národní gardy, kteří mají vlastní zbraně i uniformu doma. Díky tomu mohou být oddíly Národní gardy okamžitě zmobilizovány a schopny ihned plnit bojové úkoly. V první řadě budou zpravidla chránit mobilizaci zbývajících vojsk. V případě nenadálé agrese mohou jednotky Národní gardy samostatně odrážet útoky protivníka do doby, než budou rozvinuty hlavní obranné síly.

Potřeba vytvoření vojsk teritoriální obrany vyplývá z nutnosti strategické obrany celého území státu před agresí protivníka, pronikáním vojsk na linii dotyku, sabotážemi a narušením veřejného pořádku v prostoru operačních týlových vojsk. *Teritoriální síly proto nemohou plnit pouze vojenský týlový dohled.* Vojska jsou rovněž povinna podporovat obrannou činnost v bojovém pásmu operačních vojsk, protože každý projev ozbrojené činnosti protivníka se musí setkat s rozhodným odporem.

O významném postavení vojsk teritoriální obrany svědčí kvalita a ráže vlastních palebných prostředků. Tam, kde se odpovědně plánuje a počítá s tím, že tyto vojska mají opravdu bojovat s protivníkem - tj. mj. v SRN, Velké Británii, USA, Švédsku, Švýcarsku apod. - jsou vyzbrojeny tanky, moderními protitankovými a dělostřeleckými prostředky, lehkými terénními dopravními prostředky, nejmodernějšími spojovacími prostředky a přenosnými protiletadlovými raketovými komplety.

Těžko zde ovšem budeme hledat bojové struktury (neplést si je s krycími, zabezpečovacími, doprovodnými, strážními, dopravními apod.) vojsk teritoriální obrany, které disponují pouze protitankovými granáty, puškami, nemoderními protitankovými kanony střelícími zastaralou municí, které přecházejí do obranných úseků (ovšem na vedlejších směrech) podle zásad operačních vojsk.

Úloha pěších vojsk

Struktura vojsk teritoriální obrany je podmíněna jejich bojovými úkoly, vyplývajícími z národní vojenské strategie dané zemí. Protože budou aktivní na celém území zpravidla jako malé jednotky, jejich jádro bude tvořit pěchota.

Významný britský vojenský teoretik Liddel Hart byl přesvědčen, že taktika pěchoty je umění v době, kdy činnost dalších vojsk je omezena zpravidla na technické úkoly, a proto se od velitelů jednotek pěchoty vyžaduje především nápaditost, taktická obrazotvornost, pružnost a samostatné rozhodování.

Záměr americké koncepce „všeobecné armády“ je takový: Národní garda zformuje asi 10 moderních, plně vyzbrojených divizí. Většinu z nich budou tvořit tzv. divize „těžké pěchoty“, v jejímž rámci budou tradiční jednotky miliční pěchoty a bojové podpory - dělostřelecké, ženijní apod. Obdobně většina sil britské teritoriální armády je představována pěchotou.

Pěchota je základní silou teritoriálních vojsk určených k obraně nejen ve Švýcarsku, kde pouze 3 z 12 divizí jsou mechanizovanými divizemi (většinou se jedná o pěchotu), ale i pozemních vojsk v Rakousku a Švédsku. Kromě vysoké úrovně rozvoje technických bojových prostředků má pěchota nesporně stálou bojovou hodnotu potvrzenou v praxi, a navíc se i ukazuje, že **nebyly vyčerpány beze zbytku možnosti, které má pokud jde o nepravdivé a netypické činnosti zvláště tam, kde působí v rámci teritoriální obrany.** Vyzbrojení jednotek pěchoty teritoriální obrany moderními přenosnými bojovými prostředky může být velmi brzy činitelem, který jako první dá teritoriálním jednotkám novou kvalitu.

Rozvoj lehké nemechanizované pěchoty je tedy předpokládán americkými i britskými odborníky. Podle nich bude současná pěchota hrát stále větší roli v již připravovaných strukturách ozbrojených sil a také v bojových podmínkách.

Příprava mobilizace

Teritoriální jednotky jsou tvořeny jak z občanů-vojáků, tak z dobrovolníků (např. britská teritoriální armáda), nebo vojáků na určitý úvazek (např. Švýcarsko), anebo záloh, jak je tomu např. v Německu. Vzhledem k malým počtům stálých důstojnických a poddůstojnických kádří je v době míru stanovena kostra teritoriální obrany vojsk nezbytná k přípravě činnosti a nezbytné mobilizaci jednotek. V tomto kontextu je ohledně realizace mobilizačních úloh důležitý názor mnoha polských vojenských teoretiků a praktiků, že se hlavním funkčním prvkem v rámci systému teritoriální obrany stane mobilizace.

Nepřetržitost a intenzita přípravy je základní podmínkou zabezpečení bojové pohotovosti a úspěšné realizace úkolů. Proto musí být příprava vojáků základní služby nebo záloh uskutecňována systematicky a pravidelně. Např. příslušníci americké Národní gardy se připravují několik hodin týdně. Školení probíhá také jeden víkend v měsíci. Navíc se jedenkrát ročně organizují dvoutýdenní letní tábory. Tento systém zajišťuje nepřetržitost individuální a kolektivní přípravy.

Základem vojenské přípravy v armádách miličního typu je povinná krátkodobá služba. V Rakousku je povinná služba 6 měsíců, ale například ve Švýcarsku pouze 17 týdnů. Zachování nabytých zkušeností a dovedností se dosahuje následnými kurzy a mobilizačními cvičeními a také nepovinným zdokonalovacím cvičením. Týká se to hlavně důstojníků, poddůstojníků a specialistů, kteří tvoří personální kostru teritoriálních jednotek.

Vůle národa k přípravě obrany státu

Současná obrana státu je ve stejné míře závislá na činnosti jak operačních, tak i teritoriálních vojsk. Zkušenosti ukazují, že kvalita vojenské organizace se hlavně opírá o bojové ducha vojáků. Jde o pozitivní zjištění, protože vojáci vykonávají službu zpravidla v blízkosti svého bydliště. Pečlivé zplánování mobilizace teritoriálních jednotek je podmínkou úspěchu v bojové činnosti. Je zřejmé, že mobilizace teritoriálních formací musí být úzce spojena s procesem dosažení bojové pohotovosti celých ozbrojených sil.

Někdy, jako např. v Norsku nebo Švédsku, se jednotky Národní gardy mobilizují jako první. Jejich úlohou je ochrana mobilizačních prostorů a soustředování operačních vojsk.

Existují případy, kdy operační jednotky ve vysokém stupni bojové pohotovosti chrání mobilizaci a činnost „teritoriální“ milice. Většina teritoriálních armád se řídí následující mobilizační zásadou: „Armáda miličního typu musí být schopna přejít v období krize z mírového stavu do stavu plné bojové pohotovosti k obraně země.“ Takovým příkladem je Švýcarská armáda, která je schopna zmobilizovat své formace během 48 hodin.

Rovnováha mezi operačními a teritoriálními vojsky

Každý úkol, který je teritoriálním silám stanoven (např. ochrana klíčových bodů a důležitých vojenských míst, obrana pobřeží apod.) musí být považován za integrální prvek stra-

tegického i operačního plánování. Těsná spolupráce operačních vojsk s orgány teritoriální obrany je základem pro zajištění úspěchu vojsk - spojeneckých i národních.

Vojska teritoriální obrany, která odpovídají za celé území státu, musí být začleněna do všeobecného systému velení ozbrojených sil hlavně proto, že značná část prvních úkolů je podmíněna potřebami dalších. Součinnost operačních vojsk s teritoriálními silami je složitým, ale nezbytným úkolem. Proto také plánované využití operačních a teritoriálních vojsk vyžaduje úplnou integraci spadající do všeobecné koncepce obrany státu.

Orgány teritoriálních vojsk jsou zahrnuty do těsné spolupráce s představiteli civilní vlády na různých úrovních. Může to mimo jiné vyplývat z toho, že je brán zřetel na ochranu občanů v případě vojenských činností - což je základním závazkem vlád demokratických států. Společné vojenské a civilní plánování ke zvýšení úrovně bezpečnosti země a jeho občanů je důležité především v situaci, kdy je národní území zahrnuto do sféry bojové činnosti. **Pak je teritoriální obrana totožná se široce pojímanou obranou země.** Proto musí zcela integrovat vojenské a civilní komponenty.

V situaci, kdy hlavní síly operačních vojsk stagnují, nebo jsou mimo národní území, vojska teritoriální obrany přebírají tíhu obrany státu a jsou nejdůležitějším pojítkem mezi armádou a společností. Proto také jedna ze základních funkcí britské teritoriální armády nebo Národní gardy v USA je „vytváření a upevňování ducha obrany národa“ uvnitř společnosti.

Bez ohledu na organizační rozdíly jsou teritoriální vojska považována za část všeobecné vojenské struktury daného státu. *Rovnováha mezi stálými operačními vojsky a teritoriálními vojsky musí zabezpečovat účinnou bojovou činnost v různých variantách použití ozbrojených sil.* Operační vojska jsou charakterizována stálými profesionálními silami, schopnými vést rychlou a rozhodnou činnost. Jsou bezesporu stále nákladnější, a nakonec i tak vyžadují podporu teritoriálních vojsk. Naopak teritoriální armády miličního typu vyžadují pouze nepočetné pravidelné prvky, nezbytné hlavně k důslednému provedení mobilizace.

Vzhledem ke spjatosti teritoriálních vojsk s národním územím vykazují jejich organizační struktury větší přirozenou stabilitu než struktury operačních vojsk, které zpravidla vyžadují vzhledem k měnícím se politickým, vojenským nebo ekonomickým podmínkám základní změny. Podle tvrzení odborníků je vymezení rovnováhy operačních vojsk a teritoriální obrany základní povinností vlád a generálních štábů a předpokládá se, že to bude možné až tehdy, kdy politici zvládnou nezbytné strategické vědomosti a až vojáci budou mít právo analyzovat politickou situaci.

* * *

Obranné teritoriální síly mají nepochybně zásluhu na zvýšení vojenské síly, a tím zvýšení politického významu státu. Za nejdůležitější je považován fakt, že síly teritoriální obrany příznivě ovlivňují stabilitu strategické situace. Z těchto důvodů lze tedy očekávat další růst politického a strategického významu teritoriálních vojsk.

-MAJ-